

Den praktiska utbildningen vid folkskoleseminarierna : några jämförelser gj...

Zimmerdahl, Erik,

78 Ej Br.

National Library
of Sweden

Lunds
Folkskol.-semin.
(Bm)

DEN
PRAKTISKA UTBILDNINGEN

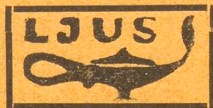
VID
FOLKSKOLESEMINARIERNA

NÅGRA JÄMFÖRELSE, GJORDA UNDER BESÖK VID PREUSSISKA
OCH DANSKA SEMINARIER

AV

ERIK ZIMMERDAHL

LÄRARE VID LUNDS FOLKSKOLLÄRARESEMINARIUM

STOCKHOLM 1909
AKTIEBOLAGET LJUS

Pris 50 öre.

MEDDELANDE N

rörande småskriftserien
torde benäget insändas
till Göteborgs Folkskol-
läraresällskaps Littera-
turnämnd. Ordf. 1909:

Folkskolläraren

P. J. Thomée

Göteborg 4.

MEDDELAN DEN

rörande småskriftserien
torde benäget insändas
till Göteborgs Folkskol-
läraresällskaps Littera-
turnämnd. Ordf. 1909:

Folkskolläraren

P. J. Thomée

Göteborg 4.

STOCKHOLM 1909
STOCKHOLMS BOKINDUSTRI AKTIEBOLAG

Folkskoleseminarierna i Tyskland och Danmark är i vaxande omfattning av vilka icke endast de svenska folkskolorna utan också de övriga i Norden ha tagit till sig. I Danmark säges införandet av folkskoleseminarierna ha varit ett lyckligt tillfälle för att utvidga den svenska folkskolan. I Danmark säges införandet av folkskoleseminarierna ha varit ett lyckligt tillfälle för att utvidga den svenska folkskolan. I Danmark säges införandet av folkskoleseminarierna ha varit ett lyckligt tillfälle för att utvidga den svenska folkskolan.

Efter att ha erhållit statens resestipendium företog jag förlidet år en resa i Tyskland och Danmark för att taga kännedom om organisation och arbetssätt i med folkskoleseminarier förenade övningsskolor. Huvudparten av den föreskrivna tiden anslog jag åt besök vid preussiska seminarier. För att få åhöra undervisningen under någorlunda normala förhållanden anträdde jag resan redan i slutet av maj månad. Detta visade sig också vara fördelaktigt, ty under de sista veckorna i juni — sommarferierna började den 3 juli — inverka åtskilliga omständigheter störande på det lugna arbetet i övningsskolan. Så till ex. försiggår denna tid vid vissa seminarier »zweite Lehrprüfung». Längre studieutflykter äro rätt vanliga terminens sista dagar, och det kan dessutom hända, att man helt enkelt nödgas inställa undervisningen på grund av värmen. Sista sommaren måste man en fem, sex gånger sluta arbetet kl. 10, när temperaturen i skuggan uppgick till 25° C.

Genom svenska legationens i Berlin försorg utverkades åt mig tillåtelse att hospitera vid folkskoleseminarierna i Franzburg, Neu-Ruppin, Berlin, Kyritz och Neuzelle. På en skriftlig hänvändelse till rektorerna vid ovannämnda seminarier erhöll jag från Franzburg meddelande, att därvarande seminarium härjats av eldsvåda föregående år, och att ett besök där fördenskull ej vore lämpligt. Vid slutet av höstterminen besökte jag två folkskoleseminarier i Köpenhamn, nämligen Blaagaards seminarium för män och fröken Zahles för kvinnor.

Folkskolelärarnas praktiska utbildning under seminarietiden är i viss mån beroende av vilka resurser *övnings-skolan* erbjuder. Betydelsen av en god övningsskola vid ett seminarium kan knappast överskattas, ty en av seminariets främsta uppgifter är att bibringa sina lärjungar förmågan att på ett lättfattligt sätt undervisa. I den undervisningsplan för »Forskoleseminarierna» som 1907 utkom i Danmark säges inledningsvis om dessa seminariers uppgift något, som också har sin tillämpning på folkskoleseminarierna: »Forskoleseminariets Hovedformaal skal være de pædagogiske Uddannelse. Det maa være dets egentlige Opgave at give de vordende Lærerinder Forstaaelse av og Interesse for den Gerning, de skulle gaa ind til i Forskolerne». Saknas förmågan att lära andra vad man själv vet, så måste man, vad en lärare beträffar, betrakta än så lysande teoretiska kunskaper såsom ett dött kapital. Visserligen spelar här som överallt anlagen en viss roll, men övningsskolans betydelse förringas inte härigenom. »Övning ger färdighet», är en bekant och erkänd sats. I vad mån övningsskolan i önskvärd grad ger eleverna tillfällen till övning för vinnande av färdighet, och i vad mån dessa övningar ledas på ett sådant sätt, att de lämna tillfredsställande resultat, beror i mycket på övningsskolans organisation och arbetsätt.

Vid de preussiska seminarierna förekomma i övnings-skolan oftast två skoltyper: en fler- och en enklassig skola. Barnen börja sin skolgång redan vid sex års ålder och sluta den med det trettonde året. Då alla årsklasserna undervisas i ett rum kallas skolan enklassig. I den flerklassiga skolan fördelas vanligtvis de åtta årgångarna på sex klassrum. Tredje klassen har då två avdelningar och första — d. v. s. översta — klassen har sin lärokurs fördelad på två år. De tre första årgångarna benämnas »Unterstufe», de tre följande »Mittelstufe» och de sista två »Oberstufe».

Den enklassiga skolan gör ingen glädje, men dess förekomst på landsbygden gör den nödvändig vid seminarierna. Visserligen omfattar varje årgång endast 3 à 4 barn, men

ibland visade det sig dock svårt att få barn till denna skola. I Kyrits måste man turvis låta barn från den flerklassiga skolan gå till den enklassiga. Efter ett halvt år fingo barnen återgå till sina förra platser.

Avvikelser från detta allmänna schema förekomma som sagt. Så t. ex. har man i Neuzelle på grund av lokala förhållanden — seminariet är inrymt i ett gammalt kloster — en fyrklassig skola med två årgångar i varje klass. Den enklassiga skolan undervisades här av samma skäl i två rum och blev således egentligen efter den här ovan i ordet klass inlagda betydelsen en tvåklassig skola. I berlinerseminariet vid Friedrichstrasse har man en nioklassig övningsskola med ett främmande språk, franska, från och med sjätte klassen. För varje barn erlägges en skolavgift av 13 M. 50 Pf. pr kvartal. Då nästan alla de utgående eleverna få sin verksamhet i Berlin, behöver man ej här den enklassiga skolan.

De båda nämnda danska seminarierna äro privata och karaktäriseras därav. Barnen kunna från dessa seminariers övningsskolor fortsätta ända fram till studentexamen. Vid Blaagaards seminarium exempelvis genomgås först fem förberedande klasser. Därefter följa fyra mellanskoleklasser, en realskoleklass och så två gymnasieklasser. Barnen börja även här vid sex års ålder.

Då det gäller att värdesätta det nya, som möter en under en sådan studieresa, löper tanken jämt tillbaka till förhållandena i hemlandet. Dessa få utgöra den fasta punkt, från vilken man vid bedömandet utgår. De preussiska och danska övningsskolor, jag besökt, tåla givetvis vid mera elevpraktik än de motsvarande svenska. Med våra seminarier är ju förbunden en övningsskola omfattande en småskoleavdelning med två årsklasser och en folkskoleavdelning med fyra. Att man låter en sådan folkskoleform representeras vid våra seminarier beror väl icke minst därpå, att största antalet folkskolor i vårt land äro dylika littra E-skolor. Seminariestadgan föreskriver, att både tredje och fjärde seminarieklasserna skola använda folkskoleavdelning.

gen som övningsfält. Vid de praktiska övningarna är klassen vanligtvis delad i två grupper. Varje grupp räknar omkring fjorton elever. Vid nyss nämnda gruppantal anslås fyra timmar i veckan åt tredje och tolv timmar åt fjärde klassens undervisningsövningar. Då tredje klassens övningar blott omfatta biblisk historia, modersmål och räkning kommer på fjärde klassens lott uppgiften att göra sig förtrogen med bästa sättet att undervisa i en hel del ämnen, i vilka klassen icke förut under seminarietiden undervisat. Då härtill kommer, att man icke gärna kan låta flera än två elever öva sig varje lektion, så inser man lätt, att antalet timmar, som en fjärdeklassens elev får undervisa, är det minsta möjliga för att icke minst med tanke på de nya ämnena nå ett resultat. Det gives till och med exempel på, att elever icke ens fått tillfälle att undervisa i alla ämnen under en termin. Och detta senare i trots av att man under praktiktimmarna haft folkskoleavdelningen delad i två eller tre undervisningslag. Vid en sådan delning stöter man emellertid ibland på en ny svårighet: det mycket knappt tilltagna antalet lärosalar. Det vore önskvärdt, att man tillförsäkrade övningsskolan minst två extrarum. Visserligen är det sant, att en så delad folkskoleavdelning inte ger eleverna vana att undervisa i en E-skola, men ett sådant tillvägagångssätt kan dock icke klandras, om än skolan härigenom endast under ett fåtal timmar blir en verklig E-skola. Vi sakna i allmänhet vid våra seminarier klasser, som motsvara de två översta årgångarna i den preussiska flerklassiga skolan. Fem av våra fjorton seminarier ha en folkskolans högre avdelning och därigenom åtta klasser i övningsskolan.

Skall seminariernas övningsskola aldrig så litet kunna göra anspråk på epitetet mönsterskola och inte snarare utgöra exempel på en hämmad utveckling, så bör den jämväl som regel och inte endast undantagsvis omfatta en folkskolans högre avdelning med minst två årsklasser. Därjämte bör det vara angeläget att inrätta ett slags A-skola på så sätt, att man vart fjärde år mot-

tager en parallellklass nybörjare. Vid tre av våra seminarier finnes en fortsättningsskola. Nog låge det närmare till hands för de utgående lärarna att på sina respektive platser arbeta för en sådan skolas införande, om de vid seminariet gjort bekantskap med densamma. Seminarernas övningsskolor böra icke vara de, som sist beröras av utvecklingen, utan böra väl snarare gå i spetsen och angiva riktningen naturligtvis icke endast beträffande ovan berörda förhållanden utan i alla avseenden. Så bör tydligtvis varje nytt uppslag i metodiskt hänseende av övningsskolans föreståndare tagas under noggrann omprövning och, då det efter allt att döma har företräden framför en förut använd metod, försöksvis tillämpas i skolan. Alla nutida fordringar i hygieniskt avseende böra om möjligt vara tillgodosedda. O. s. v.

*

På senare tiden har hos oss en ny fråga väckts till liv: »*I vilken seminarielklass böra de praktiska övningarna börja?*»

I Preussen är det egentliga seminariet tre-årigt. För att bli elev vid seminariet måste man efter att ha genomgått en likaledes tre-årig preparandanstalt bestå i en prövning, som föregår inträdet i seminariet. Således blir det tillhoppa sex års studier för lärareexamen. I Danmark är den motsvarande tiden fyra år. Seminariet är treårigt men för att vinna inträde fordras en ettårig förberedelse, som närmare omnämnes här nedan. I både Preussen och Danmark, vilka båda lands seminarieväsen förete rätt stora likheter, har man förlagt de praktiska övningarna till sista seminarielklassen. Detta påstående måste dock något modifieras. Den slutliga praktiska utbildningen förbereder man i båda länderna på olika sätt. Så exempelvis i Preussen hålla seminarielärarna för andra klassens elever mönsterlektioner, därunder man sörjer för att alla former av undervisning framvisas. Härtill sluta sig förklaringar över det

metodiska förfaringssättet. Eleverna få så efter i förväg givna anvisningar skriftligen utarbeta provlektioner i de åhörda ämnena. Dessa lektioner hållas sedan i övnings-skolan. Men med den för dessa övningar anslagna tiden — två timmar i veckan — kan man förstå, att den direkta övning i att undervisa, som eleven under ifrågavarande år får, icke är så särdeles stor. Sedan provlektionerna hållits, kritiseras de till form och innehåll. I ämnena kristendomskunskap, modersmål och räkning förtgå dessa andra klassens övningar under hela året men i de övriga ämnena endast under en del av året.

Jag åhörde i Kyritz en så kallad konferens med andra klassens elever. Först uppläste en elev ett protokoll från föregående konferens. Mot protokollet göra först eleverna och sedan läraren eventuella anmärkningar. Läraren förde denna gång på tal, hur eleverna skulle förfara, om ett barn ville ha lov från skolan, om ett barn insjuknade under skoltiden etc. Man kom så slutligen att tala om disciplinen. Såsom var att vänta betonades dennas nödvändighet kraftigt. Disciplin är en huvudsak. Utan disciplin intet resultat. Det svåraste straffet är att avstänga barnet från undervisningen. Detta får emellertid ytterst sällan tillämpas.

Förberedelserna taga sig annorlunda ut i Danmark. »Lov om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder m. m.» av den 30 mars 1894 föreskriver bl. a. följande villkor för att få deltaga uti inträdesprövningen till seminariets nedersta klass, nämligen att sökanden minst ett år, antingen själv har förestått en skola eller under en duktig lärares handledning har oavbrutet och flitigt deltagit i undervisningen i en sådan samt kan förete ett intyg från vederbörande lärare om lust och fallenhet för lärarekallet. Sådan vägledning kan sökas hos lärare vid offentliga skolor samt hos de lärare vid privata skolor, som för detta ändamål fått skolkommissionens*) rekommendation.

*) Skolkommissionen, som i befogenhet ungefär motsvarar vårt skolråd, utövar den närmaste tillsynen över de danska folkskolorna.

De svenska lärarnas praktiska utbildning följer som bekant helt andra linjer. Våra seminarister börja undervisa redan i andra klassen och ha undervisningsövningarna utsträckta över tre år. I Preussen och Danmark undångör man först till största delen den teoretiska utbildningen och tillämpar alltså principen om undervisningens koncentrerings, då man däremot hos oss anser det lämpligare att låta den teoretiska och praktiska utbildningen gå hand i hand liksom för att ständigt erinra eleven om att man inte för förvärvandet av teoretiska kunskaper får glömma huvudsyftet i all lärareutbildning.

Det kan vara svårt nog att avgöra, vilketdera sättet som är det bästa. Hopandet av all praktisk övning på ett år föreställer man sig gärna bli ett jagande från lektion till lektion. I Preussen mildras detta åtminstone något, därigenom att man under samma period undervisar i ett eller högst två ämnen. Året indelas nämligen i tre perioder. Följaktligen kan man inte få övning att undervisa i alla ämnena. En elev kan till ex. under första perioden ha religion i I klassen, under andra modersmål i III klassen och under tredje räkning i enklassiga skolan och geografi i IV klassen. Denna brist söker man fylla genom att efter en viss plan låta eleverna höra på i de övriga ämnena. Det är klart, att med en sådan anordning eleverna koncentrera hela sitt intresse kring sina egna ämnens speciella metodik. Om än det fordras av dem att även vara hemma i det metodiska tillvägagångssättet rörande de övriga ämnena, så blir detta dock aldrig detsamma, som då man själv är i tillfälle att praktiskt tillämpa föreskrifterna. Erfarenheter under den praktiska verksamheten forma sig ofta till frågor. Vid seminariet kan man få svar på dem av vederbörande lärare.

I Danmark få däremot eleverna undervisa i alla ämnena. Ledaren av de praktiska övningarna vid ett av seminarierna var själv övertygad om otillräckligheten av blott ett år åt undervisningsövningarna och tycktes livligt gilla vår anordning med tre år. Saken är som sagt svår att

avgöra, och det bästa vore om inom vissa gränser så stor frihet som möjligt tillmättes seminarierna att anordna de praktiska övningarna så, som man efter erfarenhet funne bäst. Det förefaller emellertid, som om eleverna inte vore riktigt mogna för att börja undervisa i andra klassen, som om den använda tiden borde lämna större valuta. Om denna tid lades till den åt tredje klassen förut anslagna, skulle helt säkert i denna klass proportionsvis nås ett bättre resultat. Psykologi börjar enligt nu gällande undervisningsplan först med andra klassen och de undervisande andraklassisterna ha således ej heller gjort bekantskap med detta ämne.

*

Ett annat spørsmål som i sammanhang härmed blivit aktuellt är: *»I vilken av övningsskolans avdelningar böra eleverna börja att undervisa?»* Någon vidare betydelse kan ju denna fråga inte ha i Preussen och Danmark. Dock kan man nästan sluta sig till huru de skulle ha avgjort frågan. De låta nämligen de dugligaste eleverna få den huvudsakliga undervisningen i de nedersta klasserna på sin lott och hävda därmed den uppfattningen, att småskoleundervisningen är för nybörjare den svårare. Vi ha ju för närvarande undervisningsövningar i tre av seminariets klasser. Andra klassen har nu sina övningar förlagda till småskoleavdelningen, tredje och fjärde till folkskoleavdelningen. Särskilda lärare i övningsskolan bestrida undervisningen de timmar, då eleverna ej ha praktisk övning. Förordningen att andra klassens elever skola undervisa i övningsskolans småskoleavdelning är ganska säkert en kvarleva från den tiden, då småskolelärarinnor utexaminerades från folkskolelärarinneseminarieernas andra klass. Men som bekant begagnar sig numera ingen av denna utväg, så att från den synpunkten sett behöver man icke längre hålla på bestämmelsen ifråga.

Undervisningen i småskolan kräver säkerligen i allmänhet en större förståelse av barnanaturen, än vad ny-

börjaren har, vare sig han tillhör andra eller tredje klassen. Bättre skulle det utan tvivel vara, om han finge börja i folkskoleavdelningen och närmare bestämt i de nedre årsklasserna, emedan hans teoretiska utbildning inte hunnit så långt, att han kan börja högre upp. Redan här blir han bättre förstådd än i småskolan, där barnen väl ändå ha ännu mindre förutsättningar att reda sig med än den ene än den andre eleven — nybörjarens förklarliga egenheter och bristande vana att undervisa. Skulle eleven redan i tredje klassen exempelvis andra terminen undervisa i småskolan, så borde det vara i räkning och modersmål såsom varande de lättaste ämnena. Ibland kan man visserligen få höra påstås, att om ämnena i småskolan skola uppdelas i lättare och svårare, så höra givetvis kristendomskunskap och åskådningsövningar till de lättare. Sistnämnda ämne anses så mycket lämpligare, som eleven då riktigt från början uppmärksamgöres på hur viktig åskådligheten är vid undervisningen för att inte tala om den förmodan, att åskådningsövningarna direkt visa, hur de övriga ämnena böra åskådliggöras. Detta är att — från synpunkten av åskådningsövningarnas större eller mindre lämplighet som begynnelseämne — grundligt överskatta deras betydelse. Det är snarare erfarenheter från elevernas egen undervisning oavsett ämnet och den handledande lärarens påpekanden, som rikta uppmärksamheten på åskådlighetens nödvändighet. Det är att se saken för ytligt, om man tror, att blott eleverna tillhållas, att vid religionsundervisningen använda biblisk plansch, att vid åskådningsövningarna föra barnen ut i naturen, så skulle man enbart härmed ha rätt att se de båda ämnenas större lämplighet som begynnelseämne. De skulle mer än andra ämnen mana till åskådlighet vid undervisningen i allmänhet. Någon åskådlig undervisning blir det icke i egentlig mening, därför att man *har* åskådningsmateriell, ehuru det inte kan falla mig in att förneka åskådningsmateriellens betydelse i och för sig. Naturligtvis är det bättre med än utan, hurudan undervisningen för övrigt än må vara. Men jag me-

nar, att åskådlighetens betydelse hävdas lika bra genom att föreskrivas vid behandling av de andra ämnena, och så kommer härtill, att de, som nyss nämndes, äro lättare. Jag kan icke tänka mig, att någon, som varit i tillfälle följa nybörjarens undervisning i kristendomskunskap och åskådningsövningar, vill förorda dessa båda ämnen såsom begynnelseämnen. Det skulle tvärtom icke vara ur vägen, om fjärde klassens elever gjorde ett förnyat besök i den i pedagogiskt avseende lärorika småskoleavdelningen med särskild tanke på dessa båda ämnen.

*

Som förut nämnts skötes undervisningen i de preussiska seminarieskolorna så gott som helt och hållet av eleverna i översta klassen. Detta sätter helt naturligt sin prägel på anordningarna. Dessa borde vara sådana, att de främjade *en allsidig praktisk utbildning*. Det förut omtalade ämnesombytet förtager icke intrycket, att de preussiska seminaristernas utbildning är ensidig. Detta framgår ännu tydligare därav, att om en elev en period undervisat inom en disciplin i kristendomskunskap exempelvis biblisk historia och detta på *ett* ålderstadium i övnings-skolan, så anses han vara färdig med ämnet religion, d. v. s. med ett av de fyra föreskrivna ämnena. Man kan inte gärna indela året i flera perioder för att på så sätt bli i tillfälle att ge eleverna praktisk övning i flera ämnen, ty då skulle en elev knappast ha hunnit sätta sig in i ett ämne, förrän det vore tid att byta om. Man kan ej heller helt och hållet negligera den skadliga inverkan de täta ombytena skulle ha haft på barnen. Härtill kommer att lusten och det starkt behövliga ansvaret hos eleverna härigenom skulle ha försvunnit.

Av de sista redogörelserna över de svenska seminariernas verksamhet framgår, att de tre praktiserande klassernas elever klassvis fördelas i praktikgrupper, vanligen två, någon gång fyra. Ämnena i skolan fördelas på de

olika grupperna. Efter en period av mestadels fyra veckor sker ombyte.

Den allsidiga bekantskap med de olika ämnenas behandling i skolan, som de svenska seminaristerna genom en sådan anordning få, är att föredraga framför den preussiska anordningen med undervisning i vanligen fyra ämnen under hela tiden, även om denna senare har den förtjänsten, att eleven får under ansvar sammanhängande behandla ett ämne. Det kan nämligen icke nekas, att över dessa fristående lektioner vilar ett visst nervöst drag. Ansvaret att nå ett resultat är inte alltid så starkt. Ofta har man ett intryck av att eleven längtar efter befrielsens stund. Hur är det då med intresset? För att låta det individuella hos eleven komma till sin rätt och för att förläna honom en djupare inblick i skolarbetet, har man vid en del svenska seminarier infört så kallad seriepraktik. Fjärde klassens elever ha härigenom blivit i tillfälle att under eget ansvar behandla och för en längre tid planlägga en viss avdelning av ett ämne. Den handledande läraren gör då och då ett kortare besök i skolan, men till största delen lämnas eleven på egen hand med barnen. Den sista timmen av den anslagna tiden har den undervisande att inför vederbörande lärare i en sammanfattande repetition framvisa resultatet. Eleverna borde också jämte denna seriepraktik, som fördelar sig på olika dagar, beredas tillfälle att en hel dag förestå undervisningen i någon avdelning eller klass i övningskolan.

Den ovannämnda nervositeten dämpas icke därav, att man — såsom på sina håll för åtminstone inte så länge sedan skedde — lät tre à fyra elever dela en lektion. Visserligen heter det i en anmärkning till timfördelningen, att man bör noga tillse, att varje elev får så mycken övning i att undervisa, som förhållandena tillåta, men denna anmaning utgör intet försvar för en dylik anordning. Det är mycket redan då två dela timmen, men detta kan ju i vissa fall försvaras. Den, som förberett en uppgift, bör också få upphöra den.

Till undervisningsövningarnas planläggning i småskolan skulle jag vilja anmärka, att fördelning av ämnena på grupperna inte här är så lämpligt åtminstone den första tiden av läsåret, ty då förekommer i räkning och framför allt vid läslärandet sådant, som är av så pass egenartad beskaffenhet, att var och en i någon mån borde själv ha lagt hand vid behandlingen av detsamma.

Såsom nämnts få de preussiska seminaristerna genom åhörande kännedom om de flesta ämnenas lämpliga framställningssätt. Vid de svenska seminarierna finnes inte samma skäl att låta eleverna i den nu tillämpade utsträckningen åhöra kamratpraktik. Inom seminarielärarekåren ha starka röster höjts mot detta slöseri med tid. Dock vore det nog icke olämpligt utan skulle snarare befrämja bortrödandet av de vanligaste stöttestenarna, om eleverna den första tiden kunde intresseras för att från vissa bestämda synpunkter bedöma kamraternas lektioner. Vad det slags åhörande angår, att eleven tre dagar å rad får följa undervisningen i övningsskolan, så ökar detta ganska säkert intresset för undervisningen, isynnerhet om eleven då och då får övertaga den. En sak till i detta sammanhang. Den teoretiska undervisningen bör ställas i närmare samband med den praktiska än vad hittills i allmänhet skett. Då adjunkterna också äro ledare av praktiska övningar i sitt ämne, bör det ligga nära tillhands, att de fästa elevernas uppmärksamhet på hur man lämpligen bör förfara vid den och den punktens framställning för barn. Adjunkterna böra också då och då ge en mönsterlektion för att visa, hur de tänka sig en sak utförd i praktiken.

*

Närmaste *ledningen av arbetet i övningsskolan* handhaves vid de preussiska seminarierna av »Ordinarius der Übungsschule». Lärarekollegiet består av en »Direktor», en »Oberlehrer» och fem »ordentlicher Seminarlehrer». En av de senare har titeln »Ordinarius der Übungsschule». Han

har att vårda skolans alla yttre angelägenheter, såsom barnens inskrivning och flyttning. Han har att tillse, att de hygieniska reglerna efterlevas, kontrollera elevernas arbete med dagböcker, examenskataloger och dylikt. Därjämte sam-talar han för varje vecka med eleverna om sådant, som står i sammanhang med de hållna lektionerna, barnens anlag, prestationer, flit, uppförande och därjämte om skolanordningar, förvaltning o. d. »Ordinarius» kan icke själv öva uppsikten under denna mängd av undervisningstimmar utan får biträde därtill av de övriga lärarna. Härtill får dock anmärkas att trots detta denna tillsyn inte blir noggrannare, än att en lärare har att övervaka alla de samtidigt under-visande eleverna, d. v. s. han kan dröja en fem, sex minu-ter i varje klass. Slutligen må ännu en hjälp åt den ar-betstyngde »Ordinarius» omnämnas. För att övervaka att de givna föreskrifterna efterlevas, utväljas klasslärare för varje övningsskoleklass bland de i respektive klasser un-dervisande eleverna.

En så ordnad tillsyn och ledning av arbetet är efter allt att döma otillfredsställande. Visserligen skulle det sä-kert icke skada om — såsom är fallet vid den i det före-gående omnämnda seriepraktiken — eleven vissa timmar be-frias från lärarnas närvaro, men i dessa övningsskolor läm-nas de dock för mycket på egen hand. Vid ett seminarium åhörde jag med flit fyra timmar å rad undervisningen i modersmålet i samma klass. Åtminstone halva tiden av varje timme tröskade man med inlärandet av ett poem, som lästes än i kör, än av var och en för sig. På frågan varför man så outtröttligt höll på med poemet svarades, att man ville öva minnet. En sådan minnesövning vore väl otänkbar därest en lärare något närmare följde undervis-ningen. I de båda seminarierna i Danmark hade man i varje klass en lärare, som undervisade, då ej praktisk öv-ning förekom. Därjämte hade man på båda ställena en, som hade överinseendet och ledningen av hela övnings-skolan om hand.

Förutom den handledning, som redan nämnts, under-

visas eleverna i högsta klassen vid de preussiska seminarierna på särskilt anslagna timmar i speciell metodik. De metodiska vinkar, som andra klassens elever liksom i förväg få, sakna vi motstycke till. Det kan sättas i fråga, om inte eleverna skulle ha nytta av att t. ex. terminen innan de praktiska övningarna börja få på lämpligt sätt göra bekantskap med vissa delar av metodiken.

*

För *bedömandet av elevernas undervisningsskicklighet* är vid de preussiska seminarierna med det omnämnda ämnesombytet förbunden en prövning i de särskilda klasserna inför lärarkollegiet. Samtliga kamrater i klassen äro också närvarande. Uppgifterna givas av rektor, vilken också har att vid slutet av prövningen ge seminaristernas prestationer vitsord. Avgångsexamen omfattar också ett prov i undervisningsskicklighet. Uppgifterna för detta prov givas två dagar i förväg. En utförlig, skriftlig disposition av lektionen skall framvisas.

Samma tillvägagångssätt har man i stort sett vid Blaa-gaards seminarium. Eleverna ha också här tre sådana prov-timmar. De, som bedöma lektionen, ställa enligt ett tryckt formulär till sig tio frågor. Första sidan av nämnda papper upptar överst seminaristens namn och sedan frågorna. På de tre återstående sidorna är plats lämnad för frågornas besvarande. Frågorna voro: 1. Var planen för timmens användande förståndigt lagd? Blev den genomförd? 2. Var framställningen åskådlig? 3. Var inpräntningen energisk? 4. Voro frågorna förståndiga och främjande för undervisningen? Vilket examinationssätt? 5. Hur var hans hållning? (livlig, värdig o. d. — tung, klumpig, komisk o. d.). 6. Yppade han ovanor eller andra egendomligheter med hänsyn till gester, ton, språk? 7. Begick han positiva fel? 8. Hurudan var klassens hållning? 9. Hur använde han sig av svarta tavlan, kartor och andra undervisningsmedel? 10. Hade han gjort framsteg, hade han

på bestämda punkter (och då vilka?) — sökt och förmått tillgodogöra sig förut givna anvisningar och rättelser?

Hos oss sättes i allmänhet betyg av vederbörande lärare för varje gång en elev har undervisningsövning. Vid terminens slut sätta lärarna var och en i sitt ämne ett slutbetyg. Dessa betyg få så ligga till grund för ett slutligt huvudbetyg. I andra och tredje klasserna bestämma dock föreståndarna för övningsskolan ensamma praktikbetygen.

Av det relaterade framgår väl ganska bestämt, att vårt sätt att bedöma icke står efter i tillförlitlighet. Vi ha ju också en praktisk avgångsexamen, men den har som sig bör blott formell betydelse.

*

Något som i hög grad inverkar på arbetet är *förhållandet mellan lärare och elever*. Givetvis är det svårt att uttala sig om hurudant det i detta avseende är ställt vid de preussiska seminarierna. Det kan därtill vara olika vid olika seminarier. Vid ett av dem blev en elev föremål för ett i förhållande till förseelsens grad strängt behandlings-sätt. Jag åhörde en lektion i historia i översta preparandklassen. En av eleverna var nog olycklig att ej kunna svara på frågan, när slaget vid Sedan stod. Läraren tillrättavisade honom i mycket barsk ton med orden: »Skäms! Sitt ned!» För seminaristerna vid Lübecks seminarium äro stränga föreskrifter utfärdade, och sådana sätta väl i sin mån prägeln på förhållandet mellan lärare och elever. De senare måste vara i sin bostad senast kl. 10. Önska de ändring häri få de för varje särskild gång utverka sig rektors tillåtelse. Medlemskap i föreningar utom seminariet och besök i politiska sammanslutningar äro strängt förbjudna. Privatlektioner få varken tagas eller givas utan rektors bifall.

Ett mera personligt förhållande mellan lärare och elever skulle säkerligen verka gynnsamt. Det borde inte vara så mycket av över- och underordnad. Läraren bör blott

vara den, som går före i arbetet ordnande och ledande. Trädde läraren blott i närmare beröring med eleverna, så skulle mycket av det, som nu kanske stöter honom bort, försvinna. Ett sådant förhållande skulle göra arbetet för läraren angenämare, ty det skulle då vara fotat på förtroende och förståelse. Den fördel elevernas bildning och karaktärsdaning skulle få härav, kan inte överskattas. Händet att någon elev någon gång glömde sig, så skulle han under sådana förhållanden snart märka, att han saknade resonans inom kamratkretsen, och detta skulle verka i hög grad uppfostrande.

Det är naturligen också en viktig sak att inte lärarnas inbördes uppträdande mot varandra ger vid handen, att den ene anser sig för mer än den andre, ty den, som behandlas med översitteri, kommer i elevernas ögon att stå tillbaka. För sådana saker är elevernas blick synnerligen skarp. Det är en svaghet, att kollegiet består av så många olika kategorier lärare. Men med litet god vilja och förståelse för tidsandan kan väl detta avhjälpas inom en kår på 11 à 12 personer. Man får alldeles inte säga, som en rektor för åtskilliga år sedan skall ha sagt till sina elever: »Ni skall först och främst visa vördnad för övningslärarna och så därefter för adjunkterna, och så får det gå med mej, hur det kan». En bättre vägledning för klassificeringen kan ju eleverna knappast begära av sin rektor.

*

Vid uppgörandet av *läsordningarna* har man tydligen vid de preussiska seminarierna inte känt sig så bunden som beträffande vissa andra saker. Jag anför här nedan timantalet för de olika ämnena i de småskoleavdelningen vid våra seminarier motsvarande klasserna.

Neu-Ruppin. VI klass: k = 5 t.; m = 8 t.; r = 4 t.;
å och s = 3 t. Tillhoppa 20 timmar.

V klass: k = 5 t.; m = 6 t.; skr = 2 t.; r = 4 t.;
å = 2 t.; s = 2 t.; t = 1 t. Tillhoppa 22 timmar.

Kyritz. Alla ämnena förutom gymnastik äro i VI klassen fördelade på halvtimmar.

VI klassen: k = 4 t.; m = 11 t.; r = 4 t.; s = 1 t.; g = 2 t. Tillhopa 22 timmar.

V klassen: k = 4 t.; m = 8 t.; skr. = 1 t.; r = 4 t.; s = 2 t.; g = 2 t.; kvinnl. handarb. = 2 t.: 1 provlektionstimme. Tillkopa 24 timmar.

Neuzelle. IV klassen (de två nedersta årsklasserna): k = 3 t.; m = 9 t.; r = 4 t.; å = 2 t.; s = 2 halvt.; 2 provlektionst. Tillhopa 21 timmar.

Berlin. IX klassen: k = 3 t.; m = 10 t.; r = 4 t.; s = 1 t.; g = 2 t. Tillhopa 20 timmar.

VIII klassen: k = 3 t.; m = 8 t.; skr. = 2 t.; r = 4 t.; s = 1 t.; g = 2 t. Tillhopa 20 timmar.

Vid ett besök i dresdenerseminariet såg jag läsordningen även där.

Dresden. VI klassen: k = 2 t.; m = 6 t.; skr. = 2 t.; r = 3 t.; å = 3 t.; s = 3 t. Tillhopa 18 timmar.

VI klassen: k = 2 t.; m = 5 t.; skr. = 2 t.; r = 4 t.; å = 3 t.; s = 2 t. Tillhopa 18 timmar.

Blaagaards seminarium i Köpenhamn: 1:sta klassen: k = 0 t.; m = 8 t.; skr. = 6 t.; r = 4 t.; å = 2 t.; s = 1 t.; g = 3 t. Tillhopa 24 timmar.

2:dra klassen: k = 2 t.; m = 6 t.; skr. = 5 t.; r = 4 t.; geogr. = 1 t.; å = 1 t.; s = 2 t.; g = 3 t. Tillhopa 24 timmar.

Fr. Zahles seminarium. 1:sta klassen: k = 2 t.; m = 9 t.; r = 5 t.; å = 2 t.; s = 2 t.; handarb. = 4 t. Tillhopa 24 timmar.

2:dra klassen: k = 2 t.; m = 10 t.; skr. = 4 t.; r = 3 t.; å = 2 t.; geogr. = 1 t.; s = 1 t.; g = 3 t.; handarb. = 4 t. Tillhopa 30 timmar.

Enligt vår normalplan har *Litt. a* småskola:

1:sta kl.: k = 4 t.; m = 11 $\frac{1}{2}$ t.; r = 4 t.; å = 2 t.; r = 4 t.; å = 1 $\frac{1}{2}$ t.; t = $\frac{1}{2}$ t.; s = 1 t. 2:dra kl.: k = 4 t.; m = 11 $\frac{1}{2}$ t.; t = 1 t.; s = 1 t. Tillhopa 23 timmar.

Litt. b 1:sta kl.: k = 5 t.; m = 13¹/₂ t.; r = 5 t.; å = 1 t.;
s = 1 t. 2:a kl.: k = 5 t.; m = 13 t.; r = 5 t.; s = 1 t.;
t = ¹/₂ t. Tillhopa 25 ¹/₂ timmar.

Vad de svenska läsordningarna angå har jag ej särskilt angivit skrivtimmarna, utan äro de medräknade i modersmålet.

Genast faller en i ögonen det växlande timtal, som man på de olika platserna anslagit åt ämnet kristendoms-kunskap alltifrån Neu-Ruppin med fem timmar till den enligt min mening förståndiga anordningen vid Blaagaards seminarium med inga timmar åt ämnet i första och två timmar i andra klassen. Ätminstone kunde man i betraktande av barnens svårighet att fatta så abstrakta saker nöja sig med två timmar åt ämnet i vardera klassen såsom man gör i Dresden och vid fr. Zahles seminarium. Modersmålet och räkningen ha tämligen lika ställning överallt i förhållande till det antal timmar undervisningen pågår. Askådningsövningarna ha knappast kommit till sin rätt vid något seminarium bäst dock vid Dresdens med tre timmar åt ämnet i vardera av de nedre klasserna. Under den tiden av året, då väderleken tillåter besök i det fria, borde åt askådningsövningarna ett jämförelsevis stort antal timmar lämnas, t. ex. en timme varje dag eller vid längre utfärder två timmar tillhopa, till och med någon gång en hel dag, om man vore i tillfälle att göra en resa med båt eller järnväg till någon lämplig plats.

Växlande är den tid man anser skolan böra pågå. För att inte bilda en för tvär övergång från barnens föregående obundna liv till skoltvånget låter man första klassen ha ett mindre antal timmar och nog kunde det vara tillräckligt med de tjugo timmar Berlins och Neu-Ruppins läsordningar upptaga för första klassen istället för de tjugotre och tjugofem och en halv vår normalplan anvisar.

Vad själva *undervisningen och dess planläggning* beträffar skall jag fatta mig kort. Jag intresserade mig närmast för de båda nedersta årsklasserna i övningsskolan. Seminaristernas behandling av sina uppgifter i dessa klasser visade icke något särskilt anmärkningsvärt. Man följde allmänt de Herbartska termerna vid en lektions disponering: 1. Inledning och mål. 2. Framställning och fördjupning. 3. Jämförelse. 4. Sammanfattning. 5. Användning. Någon gång ingriper den inspekterande läraren. Vid en lektion i Neu-Ruppin ville »Oberlehrer» lära barnen vems vilja, som borde vara den rådande, då såsom i ifrågavarande fall Faraos vilja och Guds stodo mot varandra. Han lät dem först tänka efter, hur det borde vara, om far och mor ville ett och de själva ett annat. Fars och mors vilja bör följas, därför att far och mor äro så stora och kloka. Guds vilja borde Faraos böja sig för, emedan Gud är så stor och förständig.

I kristendomskunskap började man i Neu-Ruppin varken med skapelseberättelsen eller Jesu födelse utan med Josefs historia. Man läste första fjärdedelsåret: 1. Josef och hans bröder. 2. Josef säljes. 3. Josef i Potifars hus. 4. Josef i fängelset. 5. Josefs upphöjelse; andra: 6. Josef återser sina bröder. 7. Josef låter sina bröder känna igen sig. 8. Josef låter hämta sin fader till Egypten. 9. Josef vid faderns dödsbädd. 10. Josefs död. Repetition. Tredje fjärdedelen av året: 1. Jesu födelse. 2. Herdarna vid Jesu krubba. 3. De vise männen från Österlanden. 4. Jesusbarnets räddning. 5. Den tolvårige Jesus. 6. Barnens välsignelse; fjärde: 7. Enkans son från Nain. 8. Jairi dotter. 9. Jesus stillar stormen. 10. Bröllopet i Kana. 11. Jesus bispisar 5,000 män. Repetition. Första halvåret i följande klass läses Abrahams, Isaks och Jakobs historia och sista halvåret nya berättelser ur Jesu liv.

I modersmålet går man i de preussiska övningsskolorna långsammare tillväga än hos oss. Vi lära nybörjarna på tre månader både lilla och stora alfabetena i såväl skriv- som tryckstil, under det man vid de preussiska öv-

ningsskolorna låter dem första året, vad skrifningen angår, slippa med de små bokstäverna i tysk skrivstil, andra året de stora bokstäverna i samma stil och tredje året alla de latinska skrivbokstäverna. Enligt vår läs- och skrivmetod är arbetet alltför forcerat. Ha vi inte till i början av december eller helst slutet av november månad, d. v. s. på tre månader, vederbörligen inlärt samtliga bokstävers ljudvärden och därtill de ljudstridiga beteckningssätten, så anses vi ha skött oss mindre bra. Med ett sådant tempo anstränga vi barnen till det yttersta, något som också hämnar sig sedan.

Vid de preussiska och danska övningsskolorna använder man allmänt griffeltavla. Den är ju på de ledande hållen här hemma för åtskilliga år sedan lagd åt sidan, men vad som vanligast lägger hinder i vägen för den behöfliga reformens fullständiga genomförande, är den ekonomiska sidan av saken. Dock är kostnaden visst inte så oöverkomlig, som man velat göra den.

På läsordningarna för Berlins seminarium finna vi inte åskådningsövningar upptagna. De ingå som ett led i modersmålsundervisningen. Man använder en normalordsmetod, bearbetad av Heinrich Fechner. Varje nytt normalord föranleder till en liten åskådningslektion vanligen med stöd av en plansch. För det första är en kombination mellan de båda ämnena förkastlig, ty ettdera kommer att bli lidande på en sådan förening, och vanligtvis blir det åskådningsövningarna; för det andra bör en plansch om möjligt inte i första hand ligga till grund för en åskådningsövning, åtminstone när det såsom vid en av mig åhörd lektion var fråga om biet, då det är jämförelsevis lätt att skaffa ett verkligt föremål. På de ställen, där åskådningsövningar var ett ämne för sig, hade man också anordnat dessa övningar i anslutning till planscher. Så till ex. använde man på en plats första året små fabeltavlor, och under det andra utgick man från tavlorna över årstiderna.

Vid Blaagaards seminarium lät man barnen redan i första och andra klasserna, som ha sina sångövningar till-

samman, känna noternas namn och angiva deras plats på notplanet. De lärdes att sätta an en ton, att återgiva två eller flera föresjungna toner. Barnen hade alla var sin lilla sångbok. De kunde med ledning av denna redogöra för i vilken takt stycket var skrivet och kunde också falla in på rätt ställe. De små fingo ibland, under det de sjöngo, markera takten med ena armen. I Berlin demonstrerades för mig en metod, som avsåg att förmedla övergången från gehörsång till sång efter noter. På vederbörliga ställen på notplanet voro stift placerade, på vilka först fästes både i upp- och nedgående följd runda träbitar, försedda med siffrorna 1—8. Träbitarna med siffrorna 1, 3, 5 och 8 voro röda, de övriga svarta. Så sjöngs först: eins, zwei, drei o. s. v. Då treklängen inövades, borttogos de mellanliggande sifferplattorna. Nästa steg i undervisningen var att utbyta de nämnda träbitarna mot vita sådana. Nu sjöngs: la, la, la o. s. v. Så fortsatte man med övningar, ägnade att så småningom föra barnen vidare. När man kunde, lade man text under.

Minnesteckning var den form av teckning, man mest använde i de nedre klasserna. Barnen fingo i allmänhet teckna, vad de ville. Dock bestämdes formen ibland av läraren. Han sade t. ex.: rita fyrkantiga föremål, trekantiga, runda, ovala o. s. v. Först tecknades med kol och sedan ritades konturerna tydligare med blyerts. Någon gång användes färgkrita.

Jämte vitsord i uppförande och flit upptogo de tyska skolbetygen också sådant över skolgångens regelbundenhet.

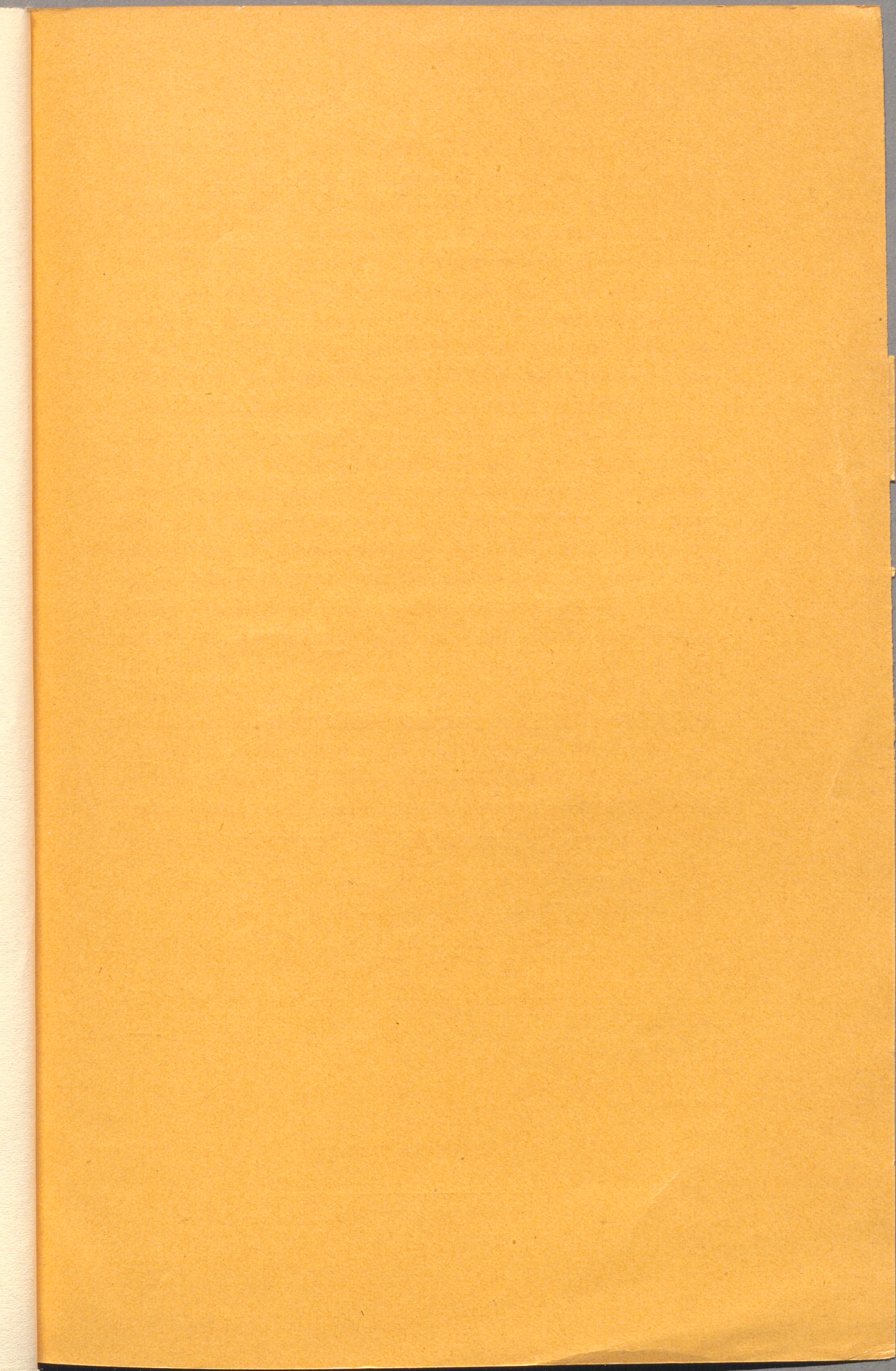
*

Diesterweg säger på något ställe, att ett seminarium är värt jämt lika mycket som dess övningsskola. Det vore önskligt, att de, som ha att göra med seminariernas reformering, behjärtade detta. Av det förut sagda har framgått, att den nuvarande anordningen inte kan tänkas ha framsprungit ur en sådan föreställning. En sak till, som

inte får glömmas i detta sammanhang, är, att den yttre formen för arbetet må bli hur bra som helst, förses inte seminarierna därjämte med dugliga lärare, får inte reformen den betydelse, man så livligt hoppas på. Det hela är ytterst en penningfråga.

I den mån som den väl snart till verklighet blivna reformeringen av seminarierna sätter dessa i stånd att skicka ut lärare, som äro betydligt bättre rustade för sitt värv än nu, i samma mån närma vi oss det, som borde vara målet för all strävan på folkbildningsområdet, nämligen att komma därhän, att alla bli i tillfälle att avlägga samma allmänbildande examen, exempelvis realskoleexamen. För en sådan tanke har man visserligen på sin höjd en axelryckning, men mena alla de, som ropa på en samling av nationen, en verklig sådan, så borde de göra allt för förverkligandet av en sådan skolbildnings införande, ty så som det nu är, ser den i detta avseende bättre lottade ned på den sämre lottade med en blandning av likgiltighet och förakt, under det den senares svarskänslor äro avund och misstro. Så länge detta klassmärke finnes, kan tanken på nationell samling icke förverkligas. Det nuvarande tillståndet bidrar väl snarare till att vidga än fylla klyftan mellan över- och underklass och till sammanslutningar, som mera fruktas och avskys än förstås. Ett steg mot samlingen vore, att Sveriges riksdag på ett förståendefullt sätt behandlade seminariernas reformfråga.

På **Aktiebolaget LJUS** förlag har utkommit:

- L. BERGSTRÖM: *Kristlig religionslära för barn*
Ett försök 1: —
- D:o *Översikt av den kristna religionsläran* 1: —
- D:o *Översikt av Israels folks historia samt Jesu liv och verksamhet* —: 50
- D:o *Vår gamla bibel* 2: —
- E. KRISTENSSON: *Prästerna och folkskolan* 1: —
- Läroverksfrågor* (De 6-klassiga samskolorna — Realskoleexamen — Franska språket —: 50
- K. OLOFSSON: *Om bibelkritik och biblisk historia* 2: —
- H. PETRINI: *Den svenska folkskolan* 1: —
- D:o *Biblisk Naturlära* —: 50
- Skolproblem på dagordningen*, föredrag, anföranden och uppsatser, samlade och utgivna genom Centralstyrelsen för föreningen af lärare o. lärarinnor vid Sveriges högre flickskolor och samskolor. 4: 75
- Vår Seminarieundervisning* av en folkskollärare. —: 50
- PER HOLMÉN: *Stadsfullmäktige och folkskolan* —: 25
- ALBERT THORELL: *Yrkesfortsättningsskolor* —: 50